

УДК 331.101

Коваль Н.О., к.е.н., доцент
Вінницький національний технічний університет

КОНЦЕПЦІЯ ВПРОВАДЖЕННЯ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Сьогодні слово «криза» є, мабуть, одним із найуживаніших у повсякденній мові. Воно використовується для опису особистих, тобто приватних ситуацій, але найчастіше - для опису стану, в якому опинилося суспільство в цілому або окремі організації та системи в ньому, з потенційно негативними наслідками. Проте, незважаючи на часте використання, термін «криза» не має чіткого або єдиного концептуального змісту. Натомість існує безліч тлумачень, які часто взаємно суперечать одне одному.

Незважаючи на те, що немає єдиної думки щодо його значення, криза є досить популярним і широко вживаним терміном. Кажуть навіть, що його популярність ускладнює його визначення. Це не дивно, оскільки дослідники, які вивчають феномен кризи, не вважають себе дослідниками кризи. Кризове поле є погано визначеним, схожим на плутанину вчених з різних дисциплін (соціологія катастроф, державне управління, політичні науки та міжнародні відносини, політична та організаційна психологія, а також технічні фахівці, такі як комп'ютерні спеціалісти чи епідеміологи). Що стосується того, хто знаходиться всередині, а хто ззовні - це залежить від того, хто визначає сферу. Питання ускладнюється ще й тим, що наведені нижче терміни використовуються для позначення різних видів негативних або небезпечних подій одночасно і часто без чіткого усвідомлення їх взаємозв'язку та розмежування значень або, особливо в англійській мові, навіть як повні синоніми поняття «криза»[1].

Існує велика кількість літератури, присвяченої кризі, і, відповідно, багато визначень, які частково збігаються, а частково розходяться. Криза є надто складним явищем, щоб його можна було легко визначити. Лихо (несприятливі обставини) порушують нормальний стан речей і створюють плутанину, в той час як на спеціалізовані організації (агенції) покладається завдання повернути все до нормального стану. Однак, коли лихо виходить за межі нормального стану, ми потрапляємо у світ кризи.

Антикризове управління можна визначити як сукупність функцій або процесів, метою яких є виявлення, вивчення та прогнозування можливих кризових ситуацій і створення спеціальних засобів, які б дозволили організації запобігти кризі або впоратися з нею та подолати її з мінімальними наслідками і якнайшвидшим поверненням до нормального стану. Таким чином, антикризове управління - це стенографічна назва всіх видів діяльності, спрямованих на роботу з системою, що перебуває в стані дезорганізації: запобігання, підготовка, пом'якшення та відновлення. Йдеться про моделювання дій, домовленостей і рішень, які впливають на перебіг кризи, і охоплює організацію, підготовку, заходи та розподіл ресурсів з метою її подолання. Кризовий менеджмент зазвичай відбувається в умовах організаційного хаосу, під тиском численних засобів масової інформації, в стресових обставинах і без точної інформації[2].

Кризовий менеджмент - це не унікальне покликання чи професія, а теоретична концепція, яка охоплює в дослідницькому сенсі певну групу подій (криз), що мають певні спільні закономірності, але водночас і значні взаємні відмінності. Представники різних професій мають справу з грошовими кризами, військовою напруженістю, тероризмом, стихійними лихами тощо і навряд чи можуть ефективно діяти в тих сферах, в яких їм бракує знань і досвіду. Однак на певному абстрактному рівні вони можуть обмінюватися досвідом. Отже, термін «кризове управління» не є синонімом захисту і реагування, захисту від природних та інших катастроф, цивільної оборони або всіх цих понять разом узятих. Він охоплює набагато ширшу соціальну реальність, яка існує як теоретична концепція в науці та дослідженнях, а не в реальному світі як система, установа чи центр для подолання всіх можливих кризових подій.

Хоча запропоноване визначення є відносно найбільш прийнятним, воно, тим не менш, не є абсолютно беззаперечним. А саме, криза в такому розумінні є в певному сенсі елітарною конструкцією. Той, хто має владу або авторитет, вирішує, чи є певний процес або подія просуванням вперед у нормальному стані речей, чи, навпаки, його порушенням. Виходячи з цього визначення, ми можемо говорити про кризу лише в тому випадку, якщо учасники події, про яку йде мова, розглядають дану ситуацію як кризу (так звана теорема Томаса). Якщо, наприклад, громадяни або державні органи проголошують скрутне становище, в якому вони опинилися, кризою, то це вирішальним чином вплине на подальший перебіг подій. Таке суб'єктивне розуміння кризи унеможливує чітке розмежування її початку та кінця, оскільки різні учасники сприймають певну ситуацію як кризу в різні моменти часу. Наприклад, серйозна хімічна аварія спочатку ідентифікується як криза на підприємстві, потім на місцевому рівні і, нарешті, на державному рівні. До тих пір, поки органи влади, відповідальні за життя надзвичайних заходів під час кризової

ситуації, не знають про неї, аналітик не може визначити таку ситуацію терміном «криза». Така загальна перспектива веде до більш динамічного підходу. Криза не має чіткого початку. Корінь процесу порушення являє собою сукупність екзогенних і ендогенних факторів. Наслідки кризи відчуються в майбутньому; довго після того, як вважалося, що криза погашена, вона може спалахнути знову. Процеси міркування і визначення мають досить різну динаміку. Іноді це збігається з динамікою самої кризи, створюючи поширене відчуття катастрофи, яке Бартон описує концепцією колективного стресу. Набагато частіше цей процес йде різними часовими шляхами, фрагментованими в просторі та часі.

Концепція кризових явищ, фактично виникла як результат прагнення економічних корпорацій впоратися з тиском з боку їхніх критиків (активістів, що виступають за захист навколишнього середовища, гендерну рівність, захист прав споживачів тощо). Це продукт соціального активізму та зростаючого внутрішнього і зовнішнього тиску на корпорації, що змушує їх визначати та впроваджувати концепцію корпоративної соціальної відповідальності. Це інструмент, який використовується компаніями для виявлення, аналізу та управління проблемами, тобто для реагування на них на початковому етапі та етапі розвитку, до того, як вони привернуть увагу громадськості та стануть частиною суспільної свідомості. Якщо організація не реагує проактивно на нові теми та проблеми, вона буде змушена пасивно підкорятися новим правилам та інструкціям, які пропонує держава, її регуляторні органи або професійні асоціації. Ці правила можуть ставити компанії в привілейоване або в гірше становище. Якщо метою корпоративного управління є максимізація прибутку та мінімізація збитків у соціально відповідальний спосіб, управління питаннями слід розглядати як ключовий елемент всього управління та планування організації[3].

Між управлінням проблемами та кризовим менеджментом є багато спільного, але є й відмінності. Управління проблемами менше орієнтоване на дію і більше на передбачення. Управління проблемами є проактивним у своєму прагненні виявити потенціал для змін і впливає на прийняття відповідних рішень до того, як майбутні зміни можуть мати негативний вплив на корпорацію. Воно включає в себе погляд у майбутнє, щоб виявити потенційні тенденції та події, які можуть негативно вплинути на функціонування організації, не маючи, однак, гострої реальної небезпеки або відчуття невідкладності. Управління фінансовими ризиками зосереджується на ризиках, якими можна управляти шляхом обміну фінансовими інструментами. Незалежно від типу ризику, всі великі корпорації мають команди та невеликі групи з управління ризиками і практикують його як неформально, так і формально. У більш широкому сенсі, управління ризиками є частиною проактивного антикризового управління. Залежно від кута зору, можна також сказати, що антикризове управління є частиною ширшої системи управління організаційними ризиками, таким чином, управління ризиками - це управління невизначеностями. Як правило, деякі з застосовуваних стратегій передбачають перекладання ризику на інших, уникнення ризику, зменшення негативних наслідків ризику або прийняття деяких чи всіх наслідків певного ризику. Традиційний ризик-менеджмент зосереджений на ризиках, що походять з фізичних або юридичних джерел (стихійні лиха, пожежі, нещасні випадки, смерть, судові процеси тощо). З іншого боку, управління фінансовими ризиками зосереджується на ризиках, якими можна управляти шляхом обміну фінансовими інструментами. Незалежно від типу ризику, всі великі корпорації мають команди та невеликі групи з управління ризиками і практикують його як неформально, так і формально.

Із завершенням процесу приватизації, подальшою стабілізацією демократичних інститутів і побудовою системи відповідальної державної влади, а також прогресом у процесі європейської інтеграції країни, кризовий менеджмент - поряд з іншими згаданими концепціями управління невизначеностями і небезпеками - стане частиною повсякденного життя як у державному, так і в комерційному секторах. Пам'ятаючи давній принцип «*pomen est omen*», академічній спільноті необхідно докласти зусиль, щоб розробити, прийняти і закріпити відповідну термінологію. Як заради чіткішого розуміння і більш адекватного розподілу праці, так і тому, що, як каже Маленький принц Сент-Екзюпері, «мова є джерелом усіх непорозумінь між людьми».

Список використаних джерел:

1. Стукало Н. В. Вимірювання фінансової глобалізації. *Фінанси України*. 2021. №6. С. 146–153. URL: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2021.2.70>. (дата звернення: 12.10.2024).
2. Prakash B., Swetha N., Gopi P. Smart garbage monitoring and air pollution controlling system. *International Journal of Advanced Research in Engineering and Technology (IJARET)*. 2021. Volume:12. Issue:3. P.698-703. URL: <https://doi.org/10.34218/IJARET.12.3.2021.06>. (дата звернення: 17.09.2024).
3. Добровольська О.В., Качула С.В., Льовкіна А.С. Фінансовий менеджмент кредитного ризику як запорука безпеки кредитної діяльності банку. *Ефективна економіка*. 2022. № 2. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1000> (дата звернення: 25.09.2024).